

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

“INNOVATSION TA‘LIM” KAFEDRASI

“RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OLY TA‘LIMNING TRANSFORMATSIYASI”

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANINING
ILMIY MAQOLALAR VA
MA‘RUZA TEZISLARI TO‘PLAMI

2022 yil 18 noyabr

TOSHKENT
“IMZO PRINT MEDIA GROUP”
2022

UO‘K: 378.1. (c52)

KBK: 74.04 (3)

**“RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA‘LIMNING
TRANSFORMATSIYASI”.** Respublika ilmiy-amaliy anjumanining
ilmiy maqolalar va ma‘ruza tezislari to‘plami (2022 yil 18 noyabr).
– Tashkent: “Imzo Print Media Group”, 2022. – 433 b.

“Raqamli iqtisodiyot sharoitida oliy ta‘limning transformatsiyasi” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani to‘plamiga yetakchi olimlar, professor-o‘qituvchilar, katta ilmiy xodim izlanuvchilar, mustaqil tadqiqotchilar va magistrantlarning ilmiy maqolalari va ma‘ruza tezislari kiritilgan.

Ushbu to‘plamga kiritilgan ilmiy maqolalar va ma‘ruza tezislari respublikamiz oliy ta‘lim tizimining transformatsiyasi jarayonida professional ta‘limni har tomonlama rivojlantirish mehnat bozori talablari asosida malakali mutaxassislarini tayyorlash bo‘yicha jamlangan tajribalar bilan o‘rtoqlashish, professional ta‘limda xalqaro tajriba asosida ta‘lim sifatini takomillashtirish va samaradorligini oshirish masalalari batafsil bayon etilgan. Shuningdek, ushbu to‘plamda professional ta‘limda xalqaro tajriba asosida ta‘lim sifatini ta‘minlash, yoshlarni tadbirkorlik ko‘nikmalarini, shaxsiy kompetensiyalarni shakllantirish, amaliyotga alohida urg‘u berish, daromad olishga yo‘naltirish, oliy ta‘lim muassasalarini kredit-modul tizimiga o‘tish jarayonlari, talabalarning mustaqil ta‘lim olishlari uchun sharoitlarni yaratib berishga qaratilgan ilmiy maqolalar va ma‘ruza tezislari jamlangan.

MAS‘UL MUHARRIR:

i.f.d., prof. G.K. Abduraxmanova

TAHRIR HAY‘ATI:

i.f.d., prof. M.P. Eshov,

p.f.d., prof. M.A. Yuldashev,

p.f.d., prof. M.F. Xakimova,

i.f.n., dots. N.S. Fayzullayeva,

i.f.n., dots. Sh.E. Mamarqabov,

k.o‘q., M.Sh. Qayumova.

TAQRIZCHILAR:

i.f.d., prof. R.X. Karlibayeva,

p.f.d., prof. D. Ximmataliyev.

Mazkur to‘plamga kiritilgan materiallarning mazmuni, undagi statistik ma‘lumotlar va me‘yoriy hujjatlar sanasining to‘g‘riligiga hamda tanqidiy fikr-mulohazalarga mualliflarning o‘zlari mas‘uldirlar.

ISBN 978-9943-8159-3-4

© “Imzo Print Media Group” XK, 2022.

YALPI MAJLIS		
<i>Шарипов К.А.</i>	Таълимни трансформация жараёнларида инновацион таълим ва рақамли технологияларнинг қўлланилиши.....	8
<i>Эшов М. П.</i>	Таълимнинг кредит-модуль тизимини ахборот тизимлари орқали самарали йўлга қўйишнинг инновацион механизмлари.....	12
<i>Абдурахмонова Г.Қ.</i>	Iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasi sharoitida oliy ta'limni takomillashtirish asosiy yo'nalishlari	15
<i>Юлдашев М.А.</i>	Университетни рақамли трансформацияси тараққиётининг устувор йўналиши сифатида.....	18
<i>Жумаев Н.Х.</i>	Олий таълим тизимида замонавий тенденциялар	21
<i>Отажонов Ш. И.</i>	Таълим тизимида “STEM” (Science, Technology, Engineering, Mathematics – математика) дастурини яқин истиқболда босқичма-босқич жорий этиш асосида “HECI” (Humanity, Ethics, Creativity, Imagination) глобал мақсадига (чақириғига) мувофиқ келгуси ўн йиллик учун янги давлат талаблари ва таълим стандартларининг намунавий моделларини ишлаб чиқиш истиқболлари	24
<i>Сайдалиев Х.О.</i>	Impact of collaborative, entrepreneurship education on the financial risk taken by university students	30
<i>Абдуллаев А. И.</i>	Oliy ta'limni boshqarish biznes jarayonlarining axborot modellari ishlab chiqish.....	32
<i>Кадиров Х. Ш.</i>	Таълим мухитини рақамлаштириш шароитида педагог кадрларнинг компетенцияларини такомиллаштириш: муаммо ва ечимлар.....	36
<i>Маматов Д. Н.</i>	Электрон таълим мухитида аралаш ўқитишни замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ёрдамида такомиллаштириш	40
<i>Хакимова М. Ф.</i>	Рақамли таълим шароитида аралаш ўқитишнинг самарадорлигини ошириш	44
<i>Кушарбаев Дж. У.</i>	Замонавий таълим жараёнларига рақамли технологиялар интеграциясини таъминлаш истиқболлари.....	48
1-SHU'BA. RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM TRANSFORMATSIYASINING USTUVOR YO'NALISHLARI		
<i>Kholikov A. U., Ismoilova S.Kh., Mirzaliyev S.M.</i>	Developing HEI Students' Autonomy in Language Learning Classes through Online Education.....	51
<i>Карлибаева Р. Х.</i>	Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг устувор вазифалари	54
<i>Шоюсупова Н. Т. Асқарова М. Т.</i>	Кредит-модуль тизимида талабаларнинг мустақил ва ижодий изланиш фаолиятини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари	57
<i>Мухаммадиев Г'В.</i>	Raqamli iqtisodiyotda sun'iy intellektning o'rni va inson omiliga ta'siri: ijobiy va salbiy oqibatlarini	60
<i>Химматалиев Д. О., Киличова М. С.</i>	Инновацион педагогик таълим кластерининг ўзига хос хусусиятлари	63
<i>Файзуллаева Н.С.</i>	Цифровая трансформация дидактики высшей школы	67
<i>Lutfullayeva N.X., Mirzaaxmedova N.A.</i>	Raqamli iqtisodiyot transformatsiyasi sharoitida o'quv jarayonini raqamlashtirishning roli.....	71
<i>Хабибов Р.И.</i>	Божхона фаолиятида рақамлаштириш ислохотларининг айрим жиҳатлари	75
<i>Мусаханова Г. М.</i>	Глобаллашув жараёнида таълим тизимини рақамлаштириш ва уни ривожлантириш.....	83
<i>Асқарова М. И.</i>	Рақамли иқтисодиётнинг шаклланиш жараёнида ёшлар меҳнат бозоридаги тенденциялар.....	87

<i>Миралиева Д. Т.</i>	Трансформация образования как важнейший фактор развития экономического общества Узбекистана	90
<i>Улугбердиев Н.Р.</i>	Рақамли иқтисодиёт шароитида корхонада инқирозга қариш бошқариш стратегияларини ишлаб чиқиш механизмлари	95
<i>Ҳакимова Х. Х.</i>	Ўзбекистон Республикасида олий таълим муассасаларини бошқариш стратегиясини такомиллаштириш.....	99
<i>Саттаров Т.С.</i>	Рақамли иқтисодиёт шароитида олий таълим трансформациясининг устувор йўналишлари.....	101
<i>Салихов С.А.</i>	Цифровизация образования в Республике Узбекистан: текущие реформы и разработка политики.....	105
<i>Собирова Д.А.</i>	Олий таълим тизимида очик онлайн курсларининг ўрни.....	110
<i>Aliev A. I.</i>	Digital transformation and digital marketing in higher education with purpose of learning and implementation of digital technologies in garment enterprises.....	115
<i>Sulaymonova G.X.</i>	Raqamli iqtisodiyot sharoitida electron pedagogika konsepsiyasining rivojlanish jarayoni	118
2-SHU'BA. MODUL-KREDIT O'QITISH JARAYONIDA TALABALARNING MUSTAQIL ISHLARNI TASHKIL ETISH VA UNING ILMIY-METODIK TA'MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH		
<i>Мамажанов И.Г.</i>	Кредит-модул тизими жараёнида талабаларнинг мустақил ўқув фаолиятини ташкил этиш.....	121
<i>Ximmataliyev D.O., Allayorova S. B.</i>	Ta'lim tizimida integratsiya pedagogic innovatsion klasteri.....	125
<i>Лутфуллаева Н.Х. Нурмухаммадова Д.</i>	Модул-кредит тизимида талабаларнинг билиш жараёнларини ифодаланиши	127
<i>Uzoqova G.S.</i>	Kredit modulli ta'lim tizimida talabalar mustaqil ishlarining o'rni.....	131
<i>Мамаражабов Ш. Э.</i>	Ўқитувчининг касбий сифатлари ва уларни шакллантириш имкониятлари	133
<i>Расулов А. Н.</i>	Замонавий таълим кластери шароитида “Иқтисодий билим асослари” фанини ўқитишда педагогик шароитларини афзалликлари	135
<i>Dushanova Yu. F.</i>	Theoretical basis of organization of independent educational process in the credit-module system.....	139
<i>Насиба Х.Э.</i>	Инновацион кластернинг тузилиши ва функцияси	141
<i>Ақбарова С. Ш.</i>	Таълимнинг кредит-модуль тизимида талабаларнинг мустақил ишлаш кўникмаларини ривожлантириш	145
<i>Rajabov S. X.</i>	Modul-kredit tizimida tahsil olayotgan talabalarining mustaqil ishlarini bilan iashlash.....	148
3-SHU'BA. OLIY TA'LIMNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA PEDAGOGNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY MEKANIZMLARI		
<i>Файзуллаева Н. С., Елубаева Б.</i>	Реформы в системе профессионального образования	151
<i>Мамаражабов Ш.Э., Шоахмедова М.</i>	Бўлажак мутахассисларнинг дидактик компетенциясини шакллантиришнинг баъзи жиҳатлари.....	155
<i>Маҳкамova М.Ю.</i>	Олий мактаб амалиётида ўқитувчи маҳорати масалалари.....	159
<i>Ermatov M.K., Abdunazarov O.A.</i>	Pedagogik hodimlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning zamonaviy uslubi	163
<i>Sattorov V.N.</i>	Maxsus fanlarning o'qitishda muammoli darslarni tashkil va o'tkazish	167
<i>Yo'ldosheva Sh.</i>	Kreativlik-ta'lim sifatini oshirish omili	169
<i>Миралиева Д.Т.</i>	Таълимнинг рақамли трансформациясини амалга ошириш бугунги кун талаби	171
<i>Allayorova S. B.</i>	Ilmiy tadqiqot klasterining nazariy asoslari	174

<i>Begbo 'taev A. E., Axatova D. A.</i>	Oliy ta'limda axborot texnologiyalarning o'quv jarayoniga integratsiyasi.....	177
<i>Мамаражабов Ш.Э.</i>	Бўлажак мутахассисларда касбий сифатларини шакллантириш педагогик муаммо сифатида.....	180
<i>Махсетова З. К., Рахимова Б. О.</i>	Таълимни рақамлаштириш даврида математик компетенцияларини ривожлантириш зарурияти	182
<i>Shofiddinova Z. I.</i>	Oliy ta'limni raqamlashtirish sharoitida ta'lim xizmatlarini rivojlantirish.....	185
<i>Максумова М. Ш.</i>	Интегратив ёндашув асосида талабаларнинг касбий салоҳияти ва уни ривожлантириш.....	187
<i>Эргашева Д.Д.</i>	Влияние цифровой образовательной среды на профессиональную компетентность педагога	190
<i>Kobilov A. U., Rajabov Sh. B., Otabayev N. O.</i>	Республикада рақамли иқтисодиётни ривожлантириш таълимлари	193
<i>Жўраев Э. Ф.</i>	Рақамли таълим комплекси фаолиятида раҳбарларда ташкилотчилик қобилиятини ривожлантириш.....	198
<i>Азизова М. Х.</i>	Бўлажак мутахассисларнинг касбий тайёргарлигига қўйиладиган ижтимоий талаблар.....	200
<i>Нематова М. Р. Алибаева М.Р.</i>	Таълимни рақамлаштириш шароитида ўқитувчининг педагогик техникаси ва уни шакллантиришнинг замонавий механизмлари	202
<i>Асатова Ш.З.</i>	Бўлажак раҳбарларда компетенциявий ёндашув асосида ахборот компетентлигини ривожлантириш	205
<i>Маматқулова М.М.</i>	Иқтисодиёт олий таълим муассасалари талабаларининг маънавий дунёқарашини касбий таълим билан уйғунликда ривожлантириш.....	207
<i>Ochilova G. O.</i>	Современные знания и технологии – основы перехода концепции	210
<i>Кобиров А. У. Кунгратов Э. К.</i>	Modern content and concept of Digital Economy.....	213
4-SHU'BA. PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH JARAYONIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH YO'LLARI		
<i>Файзуллаева Н.С, Раимқулов Ш</i>	Рақамли иқтисодиёт шароитида таълим муассасаларини молиялаштиришнинг замонавий йўллари.....	217
<i>Ходжакулова Д. И. Набиева К.Ф.</i>	Роль информационно-коммуникативные технологий и инноваций в сфере профессионального образования.....	219
<i>Xalmuratova J.G.</i>	Professional ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonida interfaol mashg'ulotlarining o'rni	221
<i>Тўрабеков Ф.С.</i>	Мультимедиа электрон қўлланма ва виртуал лаборатория–бўлажак технологик таълим ўқитувчисини тайёрлаш омили.....	223
<i>Ақбарова Б.Ш.</i>	Таълим жараёнларини рақамли технологиялар асосида индивидуаллаштириш ҳамда масофавий таълим хизматларини ривожлантириш.....	228
<i>Валиев Ф.И.</i>	Глобаллашув шароитида олий таълимнинг ноанъанавий шакллари ва уларнинг ривожланиш тенденциялари	232
<i>Ochilova G. O.</i>	Zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalarini pedagogik faoliyatida qullash imkoniyatlari.....	235
<i>Sattorov V.N.</i>	Dars jarayonida o'quv maqsadlarini aniqlashning dolzarbligi	239
<i>Мусаева У.Х.</i>	Бўлажак ўқитувчининг касбий компетентлигини такомиллаштириш омили.....	241
<i>To'lanov M., Hamidjonov T.</i>	Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda ijtimoiy – gumanitar va texnik fanlarni o'rni	244
<i>Каршибоева Ш.С.</i>	Таълим хизматлари бозорида олий таълим муассасаларини инновацион ривожланишининг кластерли ёндашувларга асосланган механизмлари	246
<i>Zokirova D.</i>	Formation of software-methodical equipment for training future economists .	248
<i>Жобборова Г. К.</i>	Специфика мотивации профессионального выбора студента.....	250

<i>Xolbo'tayeva D.A.</i> <i>Bo'riboeva D.N.</i> <i>Myradov B.X.</i>	Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning pedagogic shart-sharoitlari.....	253
<i>Abidova N.Z.</i>	Совершенствование организационно-экономических механизмов развития промышленных предприятий и факторы повышения конкурентоспособности в условиях глобализации и приоритеты трансформации высшего образования в условиях цифровизации.....	257
<i>Norboeva N. E.</i>	Inklyuziv ta'lim zamonaviy ta'limining yangi strategik yo'nalishi sifatida	262
<i>Kobilov A. U.,</i> <i>Mallaev R.Q.,</i> <i>Rajabov Sh.B.,</i> <i>Kungratov I.</i>	Ta'lim jarayonida bulut texnologiyalardan foydalanish	265
<i>Egaton M.U.</i>	Informatika fani o'qituvchisini ixtisoslashtirilgan ta'lim sharoitlarda rasbiy faoliyatga tayyorlash.....	268
<i>Egaton M.U.</i>	Matematika fanini o'qitishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari	270
<i>Элмурзаева Н.Х.</i>	Иновацион кластернинг тузилиши ва функциялари	273
<i>Kurolov M.</i>	Management of innovative digital marketing in B2B marketplaces.....	278
<i>Курдашева Ф.К.</i>	Педагогларнинг касбий компетентлигини такомиллаштиришда педагогик ва ахборот технологиялардан фойдаланиш.....	280
<i>Саидов З.Х.</i>	Иновацион кластерни таъминловчи материалларни танлаш	283
<i>Maxmudova F.H.</i>	Oliy ta'limni raqamlashtirish sharoitida talabalarni kasbiy ko'nikmalarini integrative yondashuvga asoslanib rivojlantirishning zamonaviy mexanizmlari	286
<i>Abduvositova S.F.</i>	Boshlang'ich sinflarda mavzulararo bog'lanishni didaktik oyinlar orqali takomillashtirish.....	289
<i>Karimova F.X.</i>	Методика формирования профессиональной компетентности студентов на основе инновационного подхода.....	292

5-SHU'BA. ELEKTRON TA'LIM MUHITIDA ARALASH O'QITISHNI ZAMONAVIY AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA TAKOMILLASHTIRISH

<i>Лутфуллаева Н.Х.</i> <i>Шайманова Д.</i>	Таълимни рақамли технологиялар билан уйғунлаштириш	296
<i>Egaton X.U.</i>	Elektron ta'lim muhitida matematika fanini aralash o'qitishning zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida takomillashtirish.....	299
<i>Artikov M.T.</i>	Ta'lim jarayonini samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalarning o'rni	302
<i>Валиев Ш.И.</i>	Рақамли медиа орқали ота-оналарнинг виртуал-педагогик маданиятини ривожлантириш	304
<i>Kayutova M.Sh.</i>	Elektron ta'lim muhitida talabalarning axborot ko'nikmalarini shakllantirish usullari	307
<i>Kadirova Sh.</i> <i>G'ulomjonova N.</i>	Zamonaviy ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarning roli.....	310
<i>Kosimova D.T.</i>	Elektron ta'lim muhitida ingliz tilinin o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalarining qo'llashning ahamiyati	313
<i>Хожиева И. А.</i>	Электрон таълим муҳитида лойиҳа таълим технологияси орқали талабаларни замонавий касбларга тайёрлаш	317
<i>Bekchonova Sh. B.</i>	Fanlar bo'yicha raqamli ko'nikmalarni targ'ib qilish – raqamli dunyoda o'qitish uchun aralash ta'lim.....	320
<i>Haydarov S. A.</i>	Gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish	323
<i>Мохитдинова С. А.</i>	Zamonaviy ta'limda informatika fanini o'qitishda masofaviy ta'limning qulayliklari.....	325
<i>Madyarova M. A.</i>	Kreativlik ta'lim jarayonlarida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari	327

<i>Kobilov A. U., Mallaev R. Q., Rajabov Sh.B., Kungratov I.</i>	Ixtisoslashtirilgan maktablarda informatika o'qituvchisini tayyorlash	331
<i>Xodjayeva N.Sh.</i>	Akademik litseylarda xorijiy tillarni o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish samaradorligi	333
<i>Нузамов F.A.</i>	Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги транспорт таълим ўқитиш тизимида рақамли дарс ўтиш жараёнини ривожлантириш	335
<i>Yuldoshev M. N.</i>	Matematika darsida bo'linish alomatlarini va ularni o'qitish metodikasi.....	338
<i>Kuldashева F, K,</i>	Akademik litseylarda dars jarayonini tashkillashtirishda zamonaviy axborot texnologiyalardan foydalanish ahamiyati	340
<i>Ибрагимова Ш. З.</i>	Тълимни рақамлаштириш даврида чет тилларни ўқитишда коммуникатив компетенциянинг аҳамияти	342
<i>Давронов Н.Р.</i>	Электрон таълим муҳитида аралаш ўқитишни замонавий ахборот коммуникация технологиялари ёрдамида такомиллаштириш	344
<i>Ирматова Д. Б.</i>	Исследование VR/AR-технологии в реальных объектах	346
<i>Равшанова М.У.</i>	Рақамли иқтисодиёт: жорий ҳолати ва ривожлантириш истиқболлари....	349
<i>Kobilov A U., Rajabov Sh.B., Otabayev N. O.</i>	Республикада рақамли иқтисодиётни ривожлантириш тамойиллари	351
<i>Парпиева Р. А.</i>	Таълимда рақамли технологиялардан фойдаланиш истиқболлари	357
<i>Мавлонов О.А</i>	Иқтисод ва молияга оид терминларни ўргатилишининг аҳамияти	362
<i>Итотов I.</i>	Teaching economic terminology through interactive techniques	365
<i>Мавлонов О.А.</i>	Иқтисод ва молияга оид терминларни ўргатилишининг аҳамияти	367
<i>Итотов I.</i>	Teaching economic terminology through interactive techniques	370
<i>Begmatov D.I., Ne'matova M.U.</i>	Professional ta'lim muassasalarida ta'lim xizmatlari samaradorligini oshirish jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanish yo'llari	373
<i>Yaqubov O.M.</i>	Impact characteristics of empathy in newspapers	376
<i>Begmatov D.I., Akbarov Sh.X.</i>	Oliy ta'lim tizimini raqamli texnologiyalar orqali rivojlantirishning dolzarbligi	383
<i>Begmatov D.I., Tursunov O.P.</i>	The process of digital transformation in small and medium-sized business enterprises	387
<i>Содиқова И.И.</i>	“Кучли-заиф” кўзгалмас жуфтликда талабаларнинг ўқув фаолиятини назорат қилиш технологияси	392
<i>Ro'ziyev J.X.</i>	Ta'limda innovatsion texnologiyalarni qo'llash va uning samarali natijalari...	395
<i>Yuldoshev M.N.</i>	Akademik litseylarda matematika fanida bo'luvchilar soni va yig'indisini o'qitishda qo'llaniladigan innovatsion metodlar	397
<i>Narbayeva M.</i>	Bo'lajak iqtisodchilarning umumilliy leksik kompetensiyalarini takomillashtirish.....	399
<i>Sharipov B.D.</i>	Professional ta'lim tizimida amaliy ta'lim jarayonini metodik ta'minlash	405
<i>Anvarova M.M.</i>	Oliy ta'limni raqamlashtirish sharoitida o'qituvchining raqamli kompetensiyasini shakllantirish.....	408
<i>Каримова А.И.</i>	Сравнительно - сопоставительное изучение фонологических систем узбекского литературного языка и хорезмского говора (на основе консонантизма)	412
<i>Талапова Н.Б.</i>	Ижтимоий соҳаларни молиявий таъминлашдаги муаммолар ва уларнинг ечимлари	416
<i>Турдиев Э.М.</i>	Айланмадан ташқари активларни оптимал бошқаришнинг концептуал асослари	422
<i>Турдиев Э.М.</i>	Айланма активлар элементларини оператив бошқариш тизимини такомиллаштириш орқали молиявий барқарорликни таъминлаш йўллари	426
<i>Талапова Н.Б.</i>	Олий таълим муассасаларини молиявий таъминлаш тизими самарадорлигини ошириш механизмининг такомиллаштириш	430

*Шарипов Конгратбой Аvezимбетович
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
ректори, техника фанлари доктори, профессор*

ТАЪЛИМНИ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИДА ИННОВАЦИОН ТАЪЛИМ ВА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорида: “Ҳар бир олий таълим муассасаси жаҳоннинг етакчи илмий-таълим муассасалари билан яқин ҳамкорлик алоқаларини ўрнатиш, ўқув жараёнига халқаро таълим стандартларига асосланган илғор педагогик технологиялар, ўқув дастурлари ва ўқув-услубий материалларини кенг жорий қилиш, ўқув-педагогик фаолиятга мастер-класслар ўтказишга, малака ошириш курсларига хорижий ҳамкор таълим муассасаларидан юқори малакали ўқитувчилар ва олимларни фаол жалб қилиш...” кабилар белгиланиб, муҳим аҳамият касб этди.

XXI аср ахборот технологиялари инсон ҳаётининг ажралмас қисмига айланган асрдир. Замонавий таълимни ривожлантириш учун инсон капиталининг таъсири энди етарли эмас. Таълим муҳитини ўзгартириш керак, нафақат меҳнат ресурсларининг ўқитиш ҳажмини ошириш, балки таълим мазмунининг ўзи, унинг усуллари, воситалари ва муҳитлари сифат жиҳатидан ўзгариши керак, инновацион ва рақамли технологиялардан фойдаланган ҳолда

дарс жараёнларини ташкил этиш зарур.

Инновацион технологиялар оқими деярли барча ривожланган мамлакатларда тез тарқалди ва ҳозирги кунда кўпгина мамлакатларда муваффақиятли ўзлаштирилмоқда. Таълимни технологиялаштиришнинг асосини мустақил таълим жараёни ва унинг самарадорлигини ошириш ҳамда таълим олувчиларнинг берилган шароитларда ва ажратилган вақт ичида лойиҳалаштирилаётган ўқув натижаларга эришишларини кафолатлаш мақсадида тўлиқ бошқариш ғояси ташкил этилди.

Замонавий шароитда таълим самарадорлигини оширишнинг энг мақбул йўли машғулотларнинг инновацион методлар ёрдамида ташкил этиш деб ҳисобланмоқда. Хўш, инновацион методларнинг ўзи нима? Улар қандай дидактик имкониятларга эга? Таълим жараёнида интерфаол методларнинг ўринли, мақсадга мувофиқ қўлланилиши қандай самараларни кафолатлайди? Қуйида ана шу каби саволларга қисқача тўхталамиз.

Ҳозирги вақтда “Инновация тушунчаси” жуда кенг қўлланилмоқда. Инновация сўзи инглизча сўз бўлиб “инновацион” янгилик киритиш деган маънони билдиради, яъни тизим ички тузилишини ўзгартириш деб таърифланади. Инновация амалиёт ва назариянинг муҳим қисми бўлиб, ижтимоий-маданий объект сифатларини яхшилашга йўналтирилган ижтимоий субъектларнинг ҳаракат тизимидир.

Инновациялар долзарб, муҳим аҳамиятга эга бўлиб, бир тизимда шаклланган янгича ёндашувлардир. Улар ташаббуслар ва янгиликлар асосида туғилиб, таълим мазмунини ривожлантириш учун истиқболли бўлади. Шунингдек, умуман таълим тизими ривожига ижобий таъсир кўрсатади. Инновация маълум бир фаолият майдонидаги ёки ишлаб чиқаришдаги технология, шакл ва методлар, муаммони ечиш учун янгича ёндашув ёки янги технологик жараённи қўллаш, олдингидан анча муваффақиятга эришишига олиб келиши маълум бўлган охириги натижадир.

Агар ўқитувчи талаба ёқтирмайдиган услубда дарс олиб борса, унинг борган сари ўқишдан кўнгли совиб, шу даражага етиши мумкинки, фанни умуман ўқигиси келмай қолиши мумкин.

Аксинча, бирор талаба ёқтирадиган усул билан дарс берилса, унда фикрлашнинг ўзгарувчанлиги йўқолади. Ўз имкониятини тўла ишга сола олмайди. Бу дегани келгусида ўз фаолиятида муваффақиятга эришиш имконияти чекланади. Баъзи талабалар аниқ фактлар, маълумотларни тезроқ қабул қилишади. Бошқалари назарий математик моделларни ёқтиради. Баъзи талабалар кўрғазмали расмлар, диаграммалар орқали, бошқалари мунозара қилганда, учинчилари ўзи бажаришда қатнашса, яхшироқ, пухтароқ ўрганади.

Бугун таълим тизимидаги инновацияларни қуйидагича таснифлаш мумкин:

- фаолият йўналишига кўра (педагогик жараёндаги, бошқарувдаги);
- киритилган ўзгаришларнинг тавсифига кўра (локал, модулли, тизимли)”
- келиб чиқиш манбайига кўра (шу жамоа учун ички ёки ташқаридан олинган).

Инновациялар одатда бир неча муаммо кесишган пайтда вужудга келади ва умуман янги масалаларни ҳал қилади, педагогик жараённинг узлуксиз янгиланиб боришига олиб келади. “Янгиликларни жорий қилиш” тушунчаси, бизнингча, янгилик, ҳам ана шу янгиликни амалиётга жорий этиш жараёнидир. Янгилик - бу алоҳида олинган шахс учун янги бўлган ғоядир.

Бу ғоя объектив равишда янги ёки янги эмаслиги аҳамият касб этмайди, биз уни вақт бўйича янгилик очилган пайт ёки ундан биринчи марта фойдаланилган пайтда аниқлаймиз. Таълим тизимидаги ҳар қандай янгилик инновация бўла олмайди. Шу сабабли “новация” ва “инновация” тушунчалари ўртасидаги асосий фарқларни кўрсатиб ўтиш зарур. Бунинг учун ислохот фаолиятининг аниқ шакли, мазмуни ва қўлами асос бўлиб хизмат қилади.

Агар фаолият қисқа муддатли бўлса ва яхлит тизим хусусиятига эга бўлмаса, ўз олдига муайян тизимдаги фақат баъзи элементларини ўзгартиришни вазифа қилиб қўйган бўлса, у ҳолда биз новация билан мулоқот қилаётган бўламиз. Агар фаолият маълум концептуал ёндашув асосида амалга оширилаётган бўлса ва унинг натижаси ўша тизим ривожланишига ёки унинг принципиал ўзгаришига олиб келсагина инновация дея оламиз. Ҳар иккала тушунча мезонлари қуйидагича:

- новация амалдаги назария доирасида амалга оширилади, қўлам ва вақт

бўйича чегараланади, методлар янгиланади ва натижаси аввалги тизимни такомиллаштиради;

- инновация эса тизимли, яхши ва давомли бўлади, маълум амалиётда янги фаолият тизимини лойиҳалайди, амалиёт субъектлари позицияларини тўла янгилайди. Бунда фаолиятнинг янги йўналишлари очилади, янги технологиялар яратилади, фаолиятнинг янги сифат натижаларига эришилади, натижада амалиётнинг ўзи ҳам янгиланади.

Инновациянинг амалиётга киритилиши инновацион жараёнларда амалга оширилади. Инновацион жараён деб инновацион ўзгаришларга тайёргарлик кўриш ва уни амалга ошириш жараёнига айтилади. Инновацион жараён - бу педагогик янгиликлар, бу янгиликларнинг педагогик ҳамжамият томони-дан ўзлаштирилиши ва улардан илмий асосда амалиётда самарали фойдаланишнинг ўзгариб боровчи яхлитлигидир.

Таълим жараёнидаги инновацион ўзгаришлар, таълим тизимига ҳар қандай янгиликнинг киритилиши бевосита ўқитувчи фаолиятини янгилаш ва ўзгар-тириш орқали амалга оширилиши ҳам атрофлича ўрганилган.

Инновацион фаолият - бу узлуксиз равишда янгиликлар асосида ишлаш бўлиб, у узоқ вақт давомида шаклланади ва такомиллашиб боради. Инновацион фаолиятга тайёрлаш ўқитувчининг янгиликка интилувчанлигини, мустақил ўз устида ишлаш кўникмаси ва малакасини шакллантириш, илғор педагогик технологиялар, интерфаол методлардан фойдаланиб, дарс ва дарсдан ташқари машғулотларни ўтказиш малакасини такомиллаштиришдан иборат.

Ҳозирда инновацион таълим технологияларида интерфаол методлар етакчи ўринга эга. Интерфаол таълим методлари таълим оловчиларни фаоллаштирувчи ва мустақилликка ундовчи омилдир. Кейинги пайтларда олий ва ўрта махсус таълим муассасалари амалиётига қуйидагича номланган интерфаол таълим методлари кенг қўламда жорий этилмоқда: аклий ҳужум, кичик гуруҳларда ишлаш, кластер (тармоқ), инсерт техникаси, пинборд, чархпалак, бумеранг, муаммоли вазият, ишбилармонлик ўйини, баҳс-мунозара, машқ ва кўплаб шу кабилар. Буларнинг натижасида замо- навий мутахассисни тавсифловчи, касбий компетентликни ташкил этувчи шахсий сифат ва хислатларни шакллантириш имконини беради.

Бугунги кунда рақамли иқтисодиётнинг янги технологиялари масофавий таълимни янада ривожлантиришга жуда катта ёрдам бермоқда. Виртуал ва кенгайтирилган воқелик, визуал равишда йўналтирилган масофавий таълим технологиялари талабаларни бугунги кун талабларига мувофиқ сифатли билим олишлари учун хизмат қилмоқда.

Яъни масофавий таълим тизими виртуал ва кенгайтирилган воқелик ҳамда визуал равишда йўналтирилган рақамли технологияларнинг қўлланилиши орқали талабаларни дарсга бўлган қизиқишларини кенгроқ жалб этиш имконини бермоқда. Айниқса, ҳозирги глобаллашув шароитида масофавий таълим соҳаси ҳар қачонгидан ҳам машҳур соҳага айланди. Дунё миқёсида барча таълим даргоҳлари масофавий таълим платформаларидан фойдаланиб, ўқишни ташкил этмоқда, корхона ва ташкилотлар эса масофавий иш фаолиятини йўлга қўймоқда. Талабалар ёки ходимлар масофавий таълим олиш имкониятига эга бўлганда анъанавий ўқитиш тизими материалларини ўрганишга қараганда 60 % вақтларини камроқ сарфлайдилар.

Рақамли технологияларнинг вужудга келиши ҳар куни анъанавий ўқитиш усулларини алмаштирмоқда. Аудио риялар қанчалик шиддат билан ўзгариб бораётганлиги сабаб эски усулларни унутиб, рақамли технологияларга асосланган янги ўқитиш усулларини жорий қилиш мақсадга мувофиқ. Рақамли технологиялардан фойдаланган ҳолда масофавий ўқитишни ташкил этиш қоғоз ва дафтарлар ўрнига оддий планшетлардан, мураккаб дастурлар ва рақамли жиҳозлардан фойдаланишни ўз ичига олади.

Шундан келиб чиққан ҳолда рақамли технологиялардан фойдаланиш ва масофавий таълимнинг янги авлод тизимларини ва электрон журналлар фаолиятини самарали йўлга қўйиш лозим. Бунда нафақат професор-ўқитувчилар ва талабалар, балки уларнинг ота-оналари ҳам иштирок этиши керак, яъни улар электрон журнал баҳоларини, берилган уйга вазифаларни, тестларни ва қайта алоқа шаклидаги ҳар бир талабанинг умумий статистикасини кўриб боради. Шунингдек, хабарлардан фойдаланиб, профессор-ўқитувчилар билан ёзишмалар олиб боради ҳамда фойдаланувчининг электрон маданиятини шакллантиради.

Дунёнинг кўплаб йирик корпорациялари таълим соҳасига қўйилган ўқитиш талабларини қобилият учун бериладиган сертификат сифатида қараб, дипломдан кўра кўпроқ амалий кўникмаларга эътибор беришни бошладилар. Масалан “Google”, “Apple” ва “Amazon” каби дунёнинг бошқа кўплаб етакчи иш берувчилари, иш учун олий маълумотли диплом талаб қилишни тўхтатдилар. Шу боис масофавий таълим платформалари орқали рақамли технологиялардан фойдаланган ҳолда талабаларни ўқитиш, уларнинг нафақат назарий билимини, балки амалий кўникмаларини юқори даражада шакллантиришга хизмат қилади.

Дарҳақиқат, бугунги кунда ижтимоий тармоқлар ва алоқа платформалари рақамли вазифалар ва кун тартибини яратиш ҳамда бошқариш учун фойдаланилмоқда. Аудиторияда қанча технологиялар ишлатилмасин, рақамли технологиялар орқали яратилган масофавий таълим платформалари ҳал қилувчи рол ўйнайди. Бу эса талабаларнинг билим олишга қизиқишини оширади ва дунёқарашини кенгайтиради. Масофавий таълимдаги рақамли ўқитиш анъанавий ўқитиш усулларига қараганда олдинга бир қадам қўйиш ҳисобланади ва қуйидаги бир қатор имкониятлар эшигини очади.

Биринчидан, масофавий таълимда рақамли ўқитиш воситалари ва технологиялари талабаларга мустақил равишда мустақил иш кўникмаларини шакллантиришга, ўрнатилган маърузалар, интерфаол топшириқлар ва бошқа замонавий таълим технологияларидан фойдаланган ҳолда видеомаърузалар ўтказишга, берилган саволларга қисқа мультимедиа видеоларини тайёрлаш, чат, почта, форум ёки аудио-видео алоқалар орқали профессор-ўқитувчиларга осонгина мурожаат қилиш имконини беради.

Иккинчидан, улар ўрганишлари керак бўлган нарсаларни тезкорлик билан аниқлай олишлари, Интернет манбааларини топишлари ва улардан фойдаланишлари, муаммоларни тезкорлик билан аниқлай олишлари ва ҳатто олинган фикр-мулоҳазаларни баҳолай олишлари ҳам мумкин бўлади.

Учинчидан, анъанавий ўқитиш усул-ларига қараганда яхшироқ контекстни, мустақил равишда муаммоларни ҳал қилиш йўллариини излаб топишни ва истиқболни яхшироқ тушунишга ҳамда аналитик фикрлашни ривожлантириш учун асос бўлган танқидий фикрлаш кўникмаларига эга бўлишни ҳамда очиқ саволлар билан мурожаат қилиш орқали фикрлаш қобилиятларини ўстиришга имкон беради.

Тўртинчидан, олий таълим тизимини тубдан ислоҳ қилиш, рақамли иқтисодий ривожлантириш стратегиясининг асоси бўлган блокчейн технологияларини жорий этишга имкон беради. Чунки блокчейн технологиялари инновацион кадрлар тайёрлаш учун таълим, фан ва ишлаб чиқариш ўртасидаги интеграцияни ривожлантириш учун янги имкониятларни очиб беради. Бу эса плагиат, муаллифлик ҳуқуқини сақлаб қолиш, энг оғир иллат - коррупциянинг олдини олади ҳамда назария ва амалиёт жараёнида талабалар томонидан инновацион маҳсулотларни шакллантириш натижаларига олиб келади.

Бешинчидан, бугунги кунда истеъмолчилар озиқ-овқат маҳсулотларига буюртма бериш учун рақамли технологиялардан фаол фойдаланмоқдалар. Шунингдек, турли интернет дўконлар, электрон тўлов тизимлари ҳам фаол ривожланиб бормоқда. Тадбиркорларимиз электрон битимларни рақамли технологиялар ёрдамида амалга оширмоқдалар. Аммо ҳозирги кунгача фойдаланувчилар катта харажатлар талаб қилмайдиган кичик битимларни амалга оширмоқдалар, харид ва сотувлар ҳажмини оширишга эса унчалик тайёр эмаслар. Эндиги масала ўрта ва йирик иқтисодий

битимлар ҳамда молиявий операцияларни рақамли технологиялар орқали амалга оширишни ривожлантиришдан иборат бўлади.

Ҳозирда тараққий этган давлатлар қаторига қўшилишимиз учун, аввало, илғор замонавий ахборот-коммуникация, интернет ҳамда рақамли технологиялар соҳасидаги билимларни чуқур эгаллаш орқали юксалишнинг энг қисқа йўлидан боришимиз керак. Бунинг учун жамиятимизнинг барча қатламларида инновацион технологияларни қўллаш борасидаги саводхонликни узлуксиз равишда ошириб боришимиз зарур. Илм-маърифатнинг самарадорлик кўрсаткичларига бевосита таъсир қилувчи кўп сонли технологиялардан асосийси рақамли иқтисодиёт технологиялари ҳисобланади.

Хулоса ўрнида айтиш жоизки, бугунги шиддат билан ривожланиб бораётган рақамли иқтисодиёт шароитида иқтисодиётнинг барча соҳаларига, жумладан, таълим соҳасига инновацион ва рақамли технологияларни қўллаш орқали масофавий таълимни жорий этиш, нафақат ортикча сарф-хара-жатларни камайтиришга, балки замонавий дунёқарашга ва билимга эга, мустақил фикрлайдиган, Ўзбекистон Республикасини келгусида юқори марраларга кўтаришга ҳисса қўшадиган етук кадрларни шакллантиришга кўмаклашади.

*Эшов Мансур Пўлатович
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
Ўқув ишлари бўйича проректори,
иқтисод фанлари доктори, профессор*

ТАЪЛИМНИНГ КРЕДИТ -МОДУЛЬ ТИЗИМИНИ АХБОРОТ ТИЗИМЛАРИ ОРҚАЛИ САМАРАЛИ ЙЎЛГА ҚЎЙИШНИНГ ИННОВАЦИОН МЕХАНИЗМЛАРИ

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида олий таълимни тизимли ислоҳ қилишнинг устувор йўналишларини белгилаш, замонавий билим ва юксак маънавий-ахлоқий фазилатларга эга, мустақил фикрлайдиган юқори малакали кадрлар тайёрлаш жараёнини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш, олий таълимни модернизация қилиш, илғор ахборот-коммуникация технологиялари ва таълим технологияларига асосланган ҳолда ижтимоий соҳа ва иқтисодиёт тармоқларини ривожлантириш долзарб масала ҳисобланади.

Давлатимиз раҳбари томонидан 2019 йилнинг 8 октябрида “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармони имзоланди. Ушбу муҳим дастуруламал ҳужжатда “Республикадаги камида 10 та олий таълим муассасасини халқаро эътироф этилган ташкилотлар (“Quacquarelli Symonds World University Rankings”, “Times Higher Education” ёки “Academic Ranking of World Universities”) рейтингининг биринчи 1000 та ўриндаги олий таълим муассасалари рўйхатига киритиш ва олий таълим муассасаларида ўқув жараёнини босқичма-босқич кредит-модуль тизимига ўтказиш” белгилаб берилди.

Шунингдек, 2030 йилга қадар республикадаги барча олий таълим муассасаси (ОТМ)нинг 85 фоизи, жумладан, 2020–2021 ўқув йилининг ўзида 33 та олий таълим даргоҳини кредит-модуль тизимига ўтказиш кўрсатиб ўтилди.

Бундан ташқари концепцияда таълим жараёнига рақамли технологиялар ва замонавий усулларни жорий этиш бўйича рақамли иқтисодиёт учун юқори малакали

“RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA’LIMNING TRANSFORMATSIYASI”

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANINING
ILMIY MAQOLALAR VA MA’RUZA TEZISLARI TO‘PLAMI

2022 yil 18 noyabr

TOSHKENT – “IMZO PRINT MEDIA GROUP” – 2022

Muharrirlar:

Mirbabayeva S.A., Mirhidoyatova D.M., Vahobova M.M.

Musahhihlar:

Boboyeva N.S., Kamilova D.J., Kizim A.V.

Sahifalovchi va Dizayner:

Matxo‘jayev A.O., Mirzayev J.O‘.

Litsenziya №021027. 08.02.2022y. Terishga berildi 01.11.2022.
Bosishga ruxsat etildi 16.11.2022. Qog‘oz bichimi 60x80¹/₁₆. Times garniturası.
Raqamli bosma. Ofis qog‘oz. Shartli bosma tabog‘i: 27,1. Adadi 30 nusxa.
№31/2022–sonli buyurtma.

«Imzo Print Media Group» XKning matbaa bo‘limida chop etildi.
100077. Toshkent shahri, Mirxosilboy ko‘chasi, 55–uy.